

A SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY JELENLÉTE A PANNON EGYETEMEN**HORVÁTH H. ATTILA^{*} – TÓTH-MÁRHOFFER MÁRTA^{**}**

^{*} a Pannon Egyetem
egyetemi docense
hha@almos.vein.hu
^{**} a Pannon Egyetem
egyetemi tanársegédje
martimarhoff@gmail.hu

A Pannon Egyetemen hosszú évek óta kiemelt figyelmet kap a sajátos nevelési igény kérdése. A speciális szükséglettel élők iránti befogadó / pozitív attitűd egyaránt jelen van a tanárképzés programjában, más karok munkájában, az érintett hallgatók mindennapjait érintő ügyek, helyzetek kezelésében. Írásunkban bemutatjuk, hogyan jelenik meg e szemlélet a gyakorlatban és a leendő pedagógusok felkészítésében és az egyetemi élet különböző területein.

Bevezetés

A többségi társadalom működésének az egyik fokmérője lehet, hogy miként tekint a különböző kisebbségekre, hogyan tematizálja és kezeli az e téren felmerülő problémákat, megoldandó feladatokat. Az Európai Unióban rendkívül erős a társadalmi elkötelezettség a befogadó társadalom létrehozására (Halász, 2004). Kulcskérdés, hogy a gyermekek szocializációjában jelentős szerepet játszó pedagógusok milyen attitűddel viszonyulnak a sajátos nevelési igényeket támaztó gyermekekhez; mennyire képesek a befogadó szemlélet kialakítására, alkalmazására; mennyire tudják a kulturális sokszínűségből adódó másság mellett az egyéni képességekből eredő másság tolerálására, természetesnek vételére nevelni a felnövekvő generációt.

Magyarországon is erős a törekvés a mássággal élő gyermekek, fiatalok integrált nevelésére. A szemlélet alapja az esélynevelés, esélyteremtés. Az integrált nevelés szakít a korábbi megközelítéssel, amely a gyermekben, főként a hibás képességekben kereste a sikertelenség okát, és a gyermeket a környezetével egységben szemlélve a körülményeket kívánja olyanná tenni, amelyben a gyermek fejlődése optimális lehet. Az integrált nevelés támogatásával a közoktatás új igényeket támasztott a pedagógusokkal szemben: a multikulturális és a gyógypedagógiai ismeretek jelenléte elengedhetlenné vált a pedagógusképzésben.

Írásunkban azt mutatjuk be, hogyan alakítjuk, fejlesztjük a pedagógusképzés során a sajátos nevelési igényű tanulók befogadó neveléséhez szükséges kompe-

tenciákat. Ebben a munkában fontos szerepe van annak a ténynek, hogy az egyetemi élet más területén is ezzel a szemlélettel, attitűddel találkoznak a hallgatók. Igyekszünk természetes tapasztalatszerzést biztosítani a hallgatóknak, ahol életszerű tevékenységek során mehet végbe a tanulás. Nagyban építünk a csoportfolyamatokban rejlő tanulás lehetőségeire, a saját viszonyulások sajátélményű megtapasztalására, mely az attitűdök finomhangolásának alapja lehet, s megfelelő motivációt biztosíthat az elméleti ismeretek elsajátítására. Arra törekszünk, hogy kialakuljon a hallgatóknak az a felkészültsége, amelyet használható, gyakorlatban is értékes tudásnak tekintenek, s képesek legyenek pozitív érzelmekkel fordulni a sajátos nevelési igényű gyermekek, fiatalok felé.

Sajátos szükségletű hallgatók az egyetemi életben

A *Pannon Egyetem* (korábban Veszprémi Egyetem) mindig azt elvet vallotta, hogy lehetőséget biztosít a fogyatékossgal élők számára az egyetemi tanulmányokhoz. Ennek az elvnek az érvényesítését segítették a nagyszabású akadálymentesítési átalakítások, felújítások. Jóllehet még mindig nem teljesen akadálymentes a veszprémi kampusz, de a hallgatókra való odafigyelés és a jó szervezés következtében mégis az az érzése lehet mindenkinek, mintha az lenne. Az érintett hallgatókkal folytatott szóbeli és írásos kommunikációban megerősítést nyert, hogy akadálymentesnek érzik az intézmény épületeit és a tanulási környezetet. Álljon itt egy mozgássérült hallgató véleménye: *„Az egyetemen eddig eltöltött évek alatt csakis pozitív tapasztalatokról számolhatok be. Mind a tanárok, mind a hallgatók részéről megtapasztalhattam az elfogadást és a pozitív hozzáállást már az első évben. Mindent elkövettek, hogy gördülékenyen folytathassam tanulmányaimat, a szaktanszék már első héten felkínálta a fénymásolás lehetőségét, amivel az előadás anyagait másolhattam le, illetve hallgatótársaim is készségesen rendelkezésemre bocsátották jegyzeteiket, megkönnyítve a tanulási folyamatot. Ugyanezt a pozitív viszonyulást tapasztaltam más tanszékek oktatóival kapcsolatban is, hiszen a zh-k szóban történő teljesítésére mindig adtak lehetőséget, hogy ne kelljen szenvednem az írással. [...] Az egyetem további munkatársai részéről is csak pozitív tapasztalataim vannak, itt kiemelném az ügyintézőket, akikhez bármikor fordulhatok, ha problémám akad. A kurzusok többsége során nem igen került elő a fogyatékossgal élők témája [...] csak a pedagógiaiával kapcsolatos tárgyak keretében. [...] Az órarendem eddig mindig a lehető legkedvezőbbben volt összeállítva – még ha nem is hozzám igazították – még Ba-n is [...] Jelenleg a legjobb elosztásban vannak az óráim, mivel egy épületben vagyok egész héten, így nem kell vándorolnom egyik helyről a másikra.”*

Azt gondoljuk, hogy a sajátos nevelési igényű gyerekekkel folytatott pedagógiai munkára való felkészülésben nagy szerepe van annak is, hogy a leendő tanárok az egyetemi évek alatt együtt tanulnak, együtt élnek fogyatékos hallgatókkal. Így egyfelől megtapasztalják saját maguk hozzáállását a fogyatékkal élő társaikhoz, s mivel

hosszú távú dologról van szó, ez idő alatt alkalmuk nyílik finomítani saját attitűdjükön, különösen, ha az idegenkedő vagy éppen sajnálkozó. Másfelől betekintést nyernek a sajátos nevelési igényhez kapcsolódó mindennapi problémákba oktatási, szervezési és technikai vonatkozások terén is. Új dimenzióba kerülnek előttük a rosszul látható prezentációk, vagy a nem megfelelően felszerelt termekben a rosszul hallható előadások, vagy éppen az akadálymentesítés hiányai. A hallgatók azzal szembesülnek, hogy azok a dolgok, amelyek számukra kényelmetlenségként, zavaró, bosszantó tényezőként szerepelnek, sérült társaiknak akár a teljes kizáródást jelentetik az oktatás folyamatából.

Érdemes jelezni, hogy ha a sajátos szükségletű hallgatók szempontjából beszélünk az oktatásban felmerülő nehézségekről, akkor még a jól látható, olvasható prezentációk esetén is vannak olyan hallgatók, akik ez esetben is nehezen megoldható problémákkal szembesülnek, ők a diszlexiások. Néhány könnyen betartható szempont érvényesítésével azonban az előadók számukra is jól feldolgozható anyagot állíthatnak össze:

- Vázlatos összefoglalással kezdjük!
- Rövid sorok.
- Kerülni a túlzottan fehér hátteret.
- Balra zárt szöveg.
- Ahol lehet, szedjük pontokba a szöveget!
- Kerüljük a passzív szerkezetet!
- Használjunk illusztrációkat! (*Gyarmathy, 2010.*)

Azért is fontos a pedagógusképzés pedagógiájával külön is foglalkozni, és visszatérően megszervezni a *képzők képzése programokat*, hogy az olyan speciális tudások, mint a sajátos szükségletű diákok nevelése, oktatása az egyetemi oktatók széles körében is – ne csak a tanárképzés területén – ismert és alkalmazott legyen. Az e területen lévő speciális tudás gazdagítását szolgálta az a *jeltolmács képzés*, amelyet a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége Veszprém megyei szervezetével együttműködve valósított meg a Tanárképző Központ. A képzésen hallgatók és oktatók is részt vettek, és vizsgát is tehettek a jelnyelv ismeretéből.

Egy érdekes találkozási forma a sajátos nevelési igénnyel a Pannon Egyetemen a *Tanuló Galéria*, amely a helyszínt adó Tanárképző Központ (O) épületéről kapta a nevét. Két éve *Poór Zoltán* kezdeményezésére indult útjára ez a rendezvénysorozat, amelynek keretében a megye nevelési intézményei – óvodától középiskoláig – kapnak lehetőséget a bemutatkozásra. A tanévben havi gyakorisággal újulnak meg a tárlók, a programban rendszeresen helyet kapnak a speciális iskolák munkái is. (Például: Bárczi Gusztáv Általános Iskola, Speciális Szakiskola; Kozmutza Flóra Általános Iskola Készségfejlesztő Speciális Szakiskola és Kollégium; Molnár Gábor Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola és Egységes Gyógy-pedagógiai Módszertani Intézmény.) A tanulók műsorról fogadják a látogatókat a megnyitón, amely a gyerekeknek, a tanároknak és a vendégeknek egyaránt kellemes ün-

nepi és örömteli perceket jelent. A kiállítások szervezésébe tanár szakos hallgatóink is aktív részt vállalnak, segítik a pedagógusokat és a gyermekeket, bepillanthatnak az iskola munkájába, a tanórán kívüli pedagógiai tevékenységbe és megtapasztalhatják a rendezvény légkörét. Alkalmi feladatokba is igyekszünk bekapcsolódni, például a Víz világnapján a Pannon Egyetem Limnológia Tanszékének oktatóival együttműködve a Kozmutza Flóra Általános Iskola Készségfejlesztő Speciális Szakiskola és Kollégiumban tartottak tanár szakos hallgatóink élménydús délutánt a gyermekeknek.

A *Műszaki Informatikai Karon* mérnök informatikus, programtervező informatikus és gazdaságinformatikus szakokon nincs kimondottan olyan tantárgy, ami az oktatással vagy speciális nevelést igénylő problémákkal foglalkozik. Azonban van egy szabadon választható kurzus *Síkné Lányi Cecília* vezetésével, „*Felhasználói interfészek tervezése*” címmel, amelynek keretében pár héten keresztül bepillantást nyernek a hallgatók a fogyatékos embereknek való szoftver, illetve web-felület tervezésének kérdéseibe, e felhasználók mindennapi életének problémáiba és szükségleteibe. Talán ennek hatására (is) jelentkeznek a hallgatók olyan témájú szakdolgozatokra és diplomamunkákra, melyeknek keretében fogyatékos emberek életvitelét, rehabilitációját segítő, illetve fogyatékos gyerekek oktatását segítő szoftverek készülnek.

Az elmúlt másfél évtizedben közel 70 ilyen témájú diplomamunka született. E munkák során mindig kikérik az adott fogyatékosággal foglalkozó szakemberek véleményét. Sőt a hallgatók látogatást tesznek egy-egy speciális iskolában, fejlesztői csoportban, rehabilitációs intézetben, ahol szorosán együttműködnek a leendő felhasználókkal, hogy a munkájuk végén valóban jól használható szoftver szülessen. Ezek a látogatások motiválják a hallgatókat, mert az első ijedség, félelem, szorongás után rájönnek mennyire hasznos és humánus célú leendő diplomamunkájuk. A fogyatékosággal élők számára készült szoftvereket nagyon nagy örömmel és megelégedettséggel használják nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is (*Sík Lányi és Lányi, 2003; Sík Lányi et. al., 2005*). A nagyon sikeres diplomamunkákból nemzetközi publikációk is születnek (*Sík Lányi et. al., 2006, 2012*). Sőt büszkén állíthatjuk, hogy a publikációk kapcsán szerte a világból kapunk leveleket, hogy küldjük el, vagy tegyük letölthetővé a fejlesztett szoftvereket, játékokat. Ennek egyik oka az, hogy a szoftver/játékfejlesztő cégek nem gondolnak a fogyatékosággal élő emberekre. Így a Pannon Egyetemen az e téren készült és készülő diplomamunkák hiánypótlónak számítanak.

Az egyetemen a *Speciális Szükségletű Hallgatókat Segítő Bizottság* koordinálja a különböző karokon tanuló érintett hallgatók segítségét. A Bizottság egyetemi koordinátora megalakulása óta a Tanárképző Központ valamely oktatója. A törvényi lehetőségeket kihasználva a Bizottság támogatja a központi keretből a hallgatókat igényeiknek megfelelően: speciális segédeszköz biztosításával (elektromos kerekesszék), tananyag hozzáféréssel (fénymásolás, diktafon kölcsönzés stb.), az utazás

megkönnyítésével (taxicekk), tanszersomag adásával, laptop kölcsönzéssel segítettek a diákokat. Sikerült elérni, hogy a karok oktatói természetesnek veszik az esetenkénti hosszabb felkészülési időt, a szóbeli-írásbeli vizsgák közül a hallgató számára a megfelelőbb biztosítását.

A sajátos nevelési igény problémája a tanárképzés tartalmában

Céljaink megvalósítása érdekében önálló tárgyakként és más tárgyakba beépítve is megjelennek az integráció és az inklúzió kérdései. A tanárképzés folyamatában az is célunk, hogy megfelelő gyógypedagógiai alapismereteket nyújtsunk a tanárjelöltek számára. Legyenek jártasak a leggyakrabban előforduló problémák területén, ismerjék a segítő eljárások elvét, a társintézményeket, váljanak képessé bizonyos zavarok felismerésére. Tekintsenek empátikus szemlélettel, befogadó attitűddel a sajátos nevelési igényű tanulóira. Legyenek képesek segítő módszerek, eljárások alkalmazására, programok kialakítására.

A felkészítést már az alapképzés során megkezdjük a tanári mesterszakra bemenetet segítő úgynevezett *pedagógiai-pszichológiai előkészítő blokk* keretében. E blokkot azoknak a hallgatónak kínáljuk, akik érdeklődnek a tanárképzés iránt. A nagyon eltérő pályamotivációval rendelkező hallgatók körében e blokk tárgyaiban részben a pedagóguspályához való viszony, a motiváció, az érzelmek, a nem tudatos nézetek, sémák átgondolása zajlik, s e folyamatba szándékosan építünk be a sajátos nevelési igényt támaztó gyermekekkel, fiatalokkal kapcsolatos elemeket is.

A személyes pedagógiai nézetek átgondolása során szót ejtünk a normalitás, abnormalitás, a fejleszthetőség, a nevelhetőség kérdésköréről, s foglalkozunk azzal a témával is, hogy mikor és miként ismerhető meg, diagnosztizálható egy gyermek sajátos nevelési igénye, „fogyatékosága”. Az utóbbival kapcsolatban számos tévhit él a hallgatókban, amelyeknek előhozása, pontosítása, megértése fontos a pozitív attitűd kialakítása érdekében. Provokatív keretet adhat erre a Tau Ceti III. játék¹, de beszélgetésvezetéssel vagy irodalmi szemelvény alkalmazásával is megközelíthető a témakör.

Kommunikációt fejlesztő játékok során gyakran alkalmazunk olyan játékokat, mely során valamely csatorna alkalmazásában akadályokat állítunk a hallgatók elé. Ez nem csupán arra alkalmas, hogy saját kommunikációs ügyességét megtapasztalja, hanem arra is lehetőséget biztosít, hogy empátiája segítségével a sérült emberek korlátait is felismerje. Tapasztalatot szerezhhetnek a segítségnyújtás és a rászorultság érzéseiről is. Bunkerjáték során a sztereotípiák, előítéletek átdolgozása is zajlik, szembeesülnek azzal, hogy mennyire sematikusán ítéljük meg embertársainkat.

¹ A játékosok a Tau Ceti III bolygóra költöző emberiség társas együttélésének szabályait alkotják meg. Provokáló mondata: „...ha egy újszülöttről kiderül, hogy nem lesz képes elérni a felnőttkori ön-ellátás szintjét, fájdalommentesen véget kell vetni az életének” (Rudas, 1990, 242–243. o.)

A mesterképzés során több tárgyban is megjelennek olyan tartalmak, melyek segítik a hallgatókat ismereteik gyógypedagógia irányú bővítésében. A teljesség igénye nélkül mutatunk be néhány példát. *Fejlődés- és személyiséglélektan* kurzus során szó esik a fejlődés eltéréseiről, a méhen belüli fejlődés során fellépő ártalmakról, s megismerik a hallgatók a perinatális történések fejlődésben betöltött jelentőségét. *A tanulók személyiségének megismerését célzó kurzus* során szó esik a tanulási zavarok tünettanáról, a korai és iskolai felismerés lehetőségeiről és szűrőeljárásairól. *Az iskolai mentálhigiéne elmélete és gyakorlata* keretében is foglalkozunk a pszichopedagógia érvényességi körébe is sorolható érzelmi és magatartási zavarokkal, a deviáns viselkedésformákkal. *Pedagógiai szociálpszichológia* keretében tárgyaljuk az iskolában megjelenő előítéletek, sztereotípiák körét, attitűdöket. Saját élményű gyakorlat során sor kerülhet a társadalmi távolság mérésére a különböző társadalmi csoportok között, amelyek közé a különböző fogyatékosággal élők csoportjai is felvehetőek.

A mesterképzés során *hospitálás* keretében végeznek megfigyeléseket óvodákban, iskolákban hallgatóink. Megfigyelési szempontjaik közé emeltük a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók jellemzőinek megfigyelését is. Fókuszálunk a differenciálás módjára, a szociális kapcsolatok alakulására, megnyilvánulására, a segítség, az empátia kifejeződésére a többi gyermek részéről. A hospitálások során szegregált intézményekbe is ellátogatunk, ahol a hallgatók súlyosabb értelmi fogyatékosággal küzdő gyermekekkel is találkozhatnak, s kapcsolatot alakíthatnak ki velük. A hallgatóknak legtöbbször ez az első találkozása értelmileg sérült gyermekekkel, s ez a nagyban befolyásolja a valós tapasztalat az addigi sematikus elképzeléseket.

A *Pedagógiai helyzetgyakorlat* és a *Szociális kompetenciák fejlesztése* kurzus egyaránt alkalmat adnak szituációs játékok alkalmazására, amely gyakran hívja elő a hallgatók reflexióit is, amelyek még élménnyel telítettebbé teszik a vizsgált kérdéseket. Így kerültek felszínre mozgássérült hallgatók problémái a közlekedésben. Az egyik hallgató mesélte, hogy a buszsofőr nem engedte az első ajtónál leszállni. Kénytelen volt a hátsó ajtóhoz menni, holott amúgy is nehezen jár, de az ülések közötti szűk folyósón még nagyobb gondot okozott számára. Az ilyen játékok során az is előjön, hogy ha elviekben tudják is, hogyan viselkedjenek egy-egy érintett társukkal, a gyakorlatban ez nem mindig sikerül.

Van, hogy példaértékű történeteket mesélnek középiskolás tapasztalataikról. Az egyik kerekesszékhöz kötött hallgató az osztályának musical előadásában kapott fontos szerepet. A darabot színre vivő énektanár természetesnek fogadtatta el a szereplőkkel és a nézőkkel a helyzetet, és olyan koreográfiát tervezett, amelyben mindig akadt egy olyan szereplő, aki magától értetődő módon tartotta a mikrofont a tolószékes társa számára.

Önálló tárgyként jelenik meg a mesterképzésben a *Gyógypedagógiai alapismeretek*. A hallgatók feladatai közé tartozik a szakirodalmi tájékozódás, szakirodalmi jegyzék készítése. Minden hallgató a félév végére a megadott témák közül

egyét választva egy esszét készít. Az esszé témája lehet saját ötlet alapján készülő is, pl. egy tánccal aktívan foglalkozó hallgató a táncterápia lehetőségeit gondolta át sérült gyermekek fejlesztésében. Kötelező feladat egy megfigyelés teljesítése megadott szempontok alapján, célunk, hogy a hallgató felismerje a sérülésspecifikus sajátosságokat, azonosítani tudjon jellemző megnyilvánulásokat. Tájékozódást kérünk a gyógypedagógia történetben is, három hazai és három nemzetközileg kiemelkedő személy bemutatása a hallgatók feladata. A kurzus során alkalmazzuk a vita, a beszélgetés, az előadás, a forráselemzés, az önálló kutatás, a megfigyelés módszereit, csoportban, párban, vagy egyénileg dolgozva. Számos alkalommal élünk a kép erejével, mozifilm-részleteket illesztünk az órák menetébe. Kiváló források lehetnek pl. a *Csillagok szerelmese*, *A bal lábam*, *Esőember*, *A nevem, Sam*, *A király beszéde*, *Elefántember*, *Egy kisebb isten gyermekei*, *Zongoralecke* című filmek (Billédi, 2008). További filmfelvételeket is segítségül hívhatunk például a Baltazár színház előadásairól, „*No arms, no legs, no worries*”, speciális olimpia felvételei, értelmi fogyatékosok művészeti találkozásainak felvételei, korai fejlesztés felvételei jelenhetnek meg az órákon.

Projektpedagógia az integráció szolgálatában tárgy keretében az integráció folyamatának segítése szempontjából kerül alkalmazásra a projekt módszer (Martonné, 2006). Kiváló tervek készültek a hallgatók részéről, melyekből levelező tagozatos, másoddiplomás hallgatóink többit meg is valósítottak.

Szaktervezéseink témakiírásai közt is szerepelnek lehetőségként az SNI-vel kapcsolatos kutatási témák. Mivel egyre több iskola érintett az integrált nevelésben, főleg levelezős, másoddiplomás képzésben részt vevő hallgatóink körében népszerű e témák választása. Egy TÁMOP pályázat keretében tanárképzős hallgatóinknak lehetőséget tudunk biztosítani az integrált nevelés megfigyelésére az egyik partneriskolánkban, Söjtörön.

Összefoglalás

Az SNI témakörben született diplomamunkák is bizonyítják, hogy hallgatóink érdeklődnek e terület iránt, és érzékenysükről, kreativitásukról is számot adnak. Igyekszünk mindent megtenni azért, hogy ez a szemlélet és felkészültség széles körben jellemezze az oktatókat és a hallgatókat egyaránt.

Fontosnak tartjuk, hogy a Pannon Egyetemen olyan tanulási környezetet biztosítsunk, amelyben a – nemcsak a tanárképzésben lévő – hallgatók sajátélményű tanulás során is betekintést nyerhetnek az sajátos szükségletű társaik mindennapjaiba. A tanárképzés kurzusai úgy épülnek fel, hogy mind az előkészítő szakaszban, mind a mesterképzés során a hallgatók találkoznak az SNI problematikájával, és kifejezetten gyógypedagógiai ismereteket is elsajátítanak. Célirányosan építünk a csoportfolyamatokban rejlő tanulás lehetőségeire, a saját viszonyulások megtapasztalására, mely az attitűdök finom hangolásának alapja lehet. Változatos tevékenykedtetéssel

arra törekszünk, hogy a tanárjelöltjeink kellő ismeretekkel rendelkezve pozitív érzelmekkel forduljanak a sajátos nevelési igényű gyermekek, fiatalok felé.

Reméljük, hogy az egyetemi lehetőségek és tapasztalatok hatására tanár szakos hallgatóink képessé válnak a közoktatásba kerülve az integrált nevelés és a tényleges inklúzió megvalósítására.

Irodalom

- Billédi Katalin (2008): *Inkluzív nevelés – Előítélet-mentes attitűd – tolerancia*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, Budapest.
- Gyarmathy Éva (2010): *Diszlexia felsőfokon*. Magyar diszlexia oldalak. Letöltés ideje: 2012. 05. 21. <http://www.diszlexia.hu/>
- Halász Gábor (2004): A sajátos nevelési igényű gyermekek oktatása: európai politikák és hazai kihívások. *Új Pedagógiai Szemle*, 2. sz. 28–38.
- Martonné Tamás Márta (szerk., 2006): *Integráció és inklúzió – Fejlesztő módszerek a közoktatásban*. Trefort Kiadó, Budapest.
- Rudas János (1990): *Delphi örökösei*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
- Sik Lányi, C., Lányi, Zs. (2003): Multimedia Program for Training of Vision of Children. *Journal of Information Technology Education*, 279–290. Letöltés ideje: 2012. 05. 18. <http://www.jite.org/documents/Vol2/v2p279-290-28.pdf>
- Sik Lányi, C., Szabó, J., Páll, A., Pataky, I. (2005): *Computer-Controlled Cognitive Diagnostics and Rehabilitation Method for Stroke Patients*. ERCIM News ERCIM EEIG, April, pp. 53–54. Letöltés ideje: 2012. 05. 18. http://www.ercim.org/publication/Ercim_News/enw61/lanyi.html
- Sik Lányi, C., Geiszt, Z., Károlyi, P., Tilinger, Á., Magyar, V. (2006): Virtual Reality in special needs early education. *The International Journal of Virtual Reality*, No 4. 55–68. Letöltés ideje: 2012. 05. 18. <http://www.ijvr.org/issues/issue4/7.pdf>
- Sik Lányi, C., Brown, D., Standen, P., Lewis, J., Butkute, V. (2012): Results of user interface evaluation of serious games for students with intellectual disability. *Acta Polytechnica Hungarica*, No. 1. 225–245. Letöltés ideje: 2012. 05. 18. <http://www.uni-obuda.hu/journal/Issue33.htm>
- Smythe, I. (ed., 2002): *Provision and use of information and communication technology with adult dyslexic students in university in Europe*. WDP, Cardiff.